

CSORDÁS LÁSZLÓ

AZ ELMŰLÁS ELLENÉBEN

(SZILÁGYI ISTVÁN HALÁLÁRA)

„A helyzet változatlan, a kérdés megválaszolatlan – azóta is. Mi mást tehetnénk: töprengünk ezen még pár évtizedet” – zárta gondolatait Szilágyi István *Periklésztől holnaputánig* című írásában, amelyet pálya- és szerkesztőtársának, az akkor éppen hatvanadik életévébe lépő Lászlóffy Aladárnak ajánlott. Most, hogy hosszan tartó, súlyos betegség után Szilágyi István életútja végéhez ért, mi mást tehetnénk, minthogy a gyászon túl továbbra is olvassuk könyveit, a felvetett kérdéseken pedig pár évtizedet biztosan eltöprengünk még.

Szilágyi olvasása állandóan azzal szembesít, hogy az irodalmi-történelmi hagyománynak napjainkban is súlya és mélysége van. Szövegeit aligha lehet korunk megváltozott üteméhez igazítva, gyorsítva befogadni. A felszínes próbálkozót egyszerűen kiveti magából ez a komoly műgonddal és felkészültséggel megalkotott írói világ. A magyar kultúrát és történelmi időt folyamatosan körülvevő, feloldhatatlannak tűnő idegenség, a tudatosan megmagyarázatlanul hagyott rejtélyesség, a műből fel nem fejthető titok alapvető jellemzője szépírói életművének.

Szilágyi hitt abban, és ezt több interjúban meg is fogalmazta, hogy az irodalom elsősorban teremtett világ. Annak ellenére, hogy novelláiban, elbeszéléseiben, regényeiben felismerhetők vagy beazonosíthatók a valóság bizonyos elemei, helyszínek, időpontok, események vagy éppen személyek – ő maga különben kissé ironikusan, egyfajta realista reminiscenciaként tekintett erre –, művei elsősorban azt hangsúlyozzák, hogy az irodalmi fikciónak világteremtő ereje van. És ez a világ tele van titokkal, idegenséggel. Befogadásához pedig türelem, töprengés kell, valamint érzékenység a finom poétikai megoldások, a roppant precíz, aggályosan részletező leírások és a hol tudatosan archaizáló, hol a regionális sajátosságokat újraalkotó, sűrűszövésszerű prózanyelv iránt.

Az utóbbi években többször is olvastam regényeit. A két kiemelkedő, sokak által interkanonikusnak tekintett regény mellett (*Kő hull apadó kútba, Hollóidő*) az inkább kísérleti jellegűek is foglalkoztattak. A túlélés

lehetősége, a feltárandó bűn, a szabadság nélküli, fojtogató rend, az emberi léthez kötött háború, a természetnek és a természetfelettiének, a sorsnak és az időnek való kiszolgáltatottság, az erőszak és a pusztulás át- meg átszövi az *Üllő, dobszó, harang*, az *Agancsbozót* és a *Messze túl a láthatáron* világát.

Szilágyi viszonylag ritkán jelentkezett önálló kötettel. Szépírói pályáját novellistaként, elbeszélések szerzőjeként kezdte (*Sorskovács*, *Ezen a csillagon*), de első és második regénye között sem telt el túl sok idő (mindössze hat év, ha jól számolom, úgy, hogy közben elbeszélésgyűjteménye, a *Jámbor vadak* is megjelent). A *Kő hull apadó kútba* publikálása után viszont jobbára egy-másfél évtizedenként jelentetett meg újabb kötetet. Tudatos írói stratégia volt ez, kétségtelenül növelte az olvasói várakozást (a novellaválogatás-kötet, a *Bolygó tüzek* is ilyen volt), ugyanakkor ezzel párhuzamosan életművének nem kis része hevert egészen sokáig alig-alig hozzáférhető folyóiratarchívumokban, időszaki kiadványokban. Az utóbbi években megindult életműkiadásnak köszönhető, hogy a szélesebb olvasóközönség is alaposabban megismerhette az emlékirót (*Katlanváros*), a kísérletező novellistát, elbeszélőt (*A hóhér könnyei*) és a publicistát (*Távolodó jégtáblakon*). Ezekkel együtt rajzolódik ki előttünk igazán a maga árnyaltságában az életmű.

Évekig úgy olvastam Szilágyi műveit, interjúit, hogy szerzőként számomra a szövegeiben és szövegei által vált élővé sajátos írói alakja. Azt hiszem, sokat átsajátítottam létérzékeléséből, szemléletmódjából. Szoktam mondani, hogy az ő ezernyi szállal hagyományba kapaszkodó, mély erdélyiségén átszűrve jobban megértem saját kárpátaljaiágomat. Ugyanakkor nem nagyon gondoltam arra, hogy személyesen is megismerhetem őt. Sőt, az igazat megvallva, vonakodtam ettől. Akkoriban irodalmi körökben az a hír járta, hogy rendkívül zárkózott, rejtőzködő író. Ilyen előzmények után csak hálával tudok gondolni a kolozsvári *Helikon* szerkesztőire, elsősorban Demeter Zsuzsára, aki meghívott a Szilágyi 80. születésnapjára szervezett eseményre, ahol személyesen is megismerhettem az író. Nekem nem tűnt annyira zárkózottnak.

Ezt követően még egyetlen alkalommal adódott lehetőségem a személyes találkozásra. Szilágyi elfogadta a beregszászi magyar konzulátus meghívását egy irodalmi estre, amelyen én lehettem az egyik beszélgetőtárs. Készültem erre a rendezvényre, olyan kérdéseket fogalmaztam meg, amelyekre más nemigen válaszolhatott, csak ő. És itt szembesültem egy különös jelenséggel. Szilágyi István szívesen és hosszan mesélt az életéről, a kétkezi munkás-

ként eltöltött mindennapokról, a pályakezdekről, az egyetemi évekről, még az íráshoz való viszonyáról is. Mosolyogva magyarázta, milyen cetlikre mennyire apró betűkkel írta, körmölte kitartóan innen nézve végtelennek tűnő szövegvázlatait, gondolatait, fogalmazványait, amikből a regények is összeálltak később. Viszont a konkrét művekről, a poétikai megoldásokról, a rejtélyekről szóló kérdésekre csak iszonyúan röviden, egy-két szóban felelt. Megértettem, hogy az ehhez hasonló dolgokat inkább az olvasóra szerette volna hagyni. Az esti vacsorán viszont még megtudtam tőle, hogy járt már korábban Kárpátalján, és készülő regényének világára is hatott az a fajta pusztulás, amit itt tapasztalt...

„A túlélés mindig valaminek az ellenében létezés” – mondta Szilágyi annak idején egy interjúban Elek Tibornak. Ezen a kijelentésen azóta töprengök, hogy elolvastam. Ha a földi életűnek le is kellett zárulnia, a megkerülhetetlen írói életmű biztos, hogy túlél. Ez pedig bizonyosan tekinthető az elmúlás ellenében létezésnek.

